

ایمانویل کانت (۱۷۲۴-۱۸۰۴) په عصري فلسفه کې مرکزی شخصیت دی. هغه د لومړني عصري عقلیت او تجربو سره ترکیب وکړ، د نولسمې او شلمې پېړۍ ډېری فلسفې لپاره یې شرایط وټاکه، او نن ورځ په میتافزیک، پوهه پوهه، اخلاقیات، سیاسي فلسفه، جما لیا ت او نورو برخو کې د پام وړ نفوذ تمرین کوي. د کانت د "تنقیدی فلسفې" بنسټیزه نظریه - په ځانګړې توګه د هغه په دريو انتقا دونو کې: د خالص دلیل نیوکه (1781، 1787)، د عملي دلیل نیوکه (1788)، او د قضاوت د ځواک نیوکه (1790) - انسان دی. خپلواکي هغه استدلال کوي چې د انسان پوهه د طبیعت د عمومي قوانینو سرچینه ده چې زموږ ټولې تجربې تشکیلوي. او دا انساني دلیل ځان ته اخلاقي قانون ورکوي، کوم چې زموږ په خدای، آزادۍ او ابدیت باندې د باور اساس دی. له همدې امله، ساینسي پوهه، اخلاقیات او مذهبي عقیده په دوه اړخیزه توګه ثابت او خوندي دي ځکه چې دا ټول د انسان د خپلواکۍ په ورته بنسټ ولاړ دي، کوم چې د طبیعت وروستی پای هم دی چې د قضاوت منعکس کولو د تیولوژیکي نړۍ لید له مخې چې کانت د تیوریکي یووالي لپاره معرفي کوي. او د هغه د فلسفي نظام عملي برخې

دایمانویل کانت لنډ پیژندګلوی

ایمانویل کانت

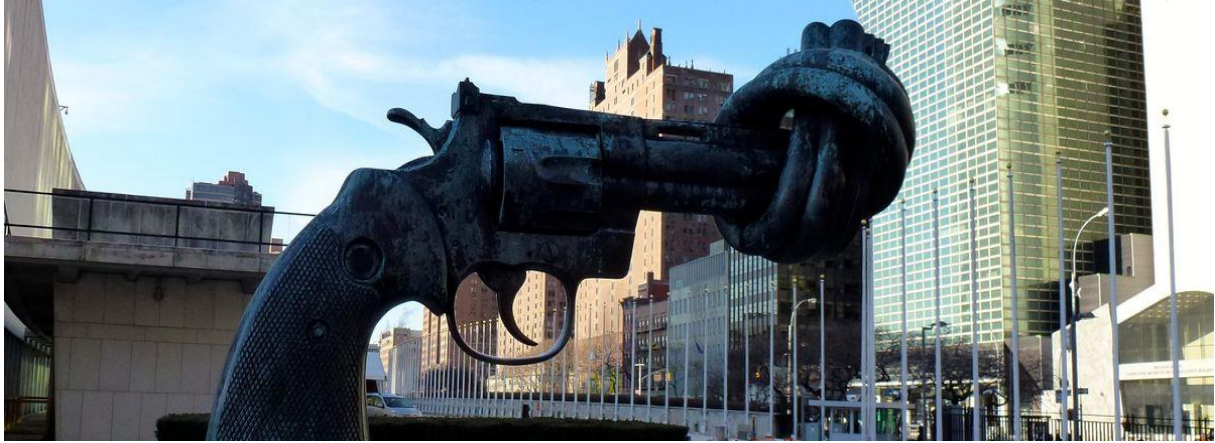
لیکونکی: جفري دی ساکس « Jeffrey.D.Sachs »
منبع او د خپریدو نیټه: کمان دریم « 2024-07-24 ».
ژباړونکی: پوهندوی دوکتور سیدحسام « مل »

لس اصل یا پرنسپونه په یوویشتمی پېړۍ کې دتلپاتي سولی لپاره

10 Principles for Perpetual Peace in the 21st Century

په ملګرو ملتونو کې مستقريا ځاي پرځای شوی پخواني جورښتونی ډیر نازک یا ډیر ماتیدونکی دي او په ډیر بیره سره دهغو نوی کیدو ته اړتیا لیدل کیږي پس نو مونږ دغه موضوع یا دغه مطلب باید دسپتمبر په میاشت کې دملګرو ملتونو په راتلونکی سرمشریزه غونډه کې په پام ونیسو .

The United Nations-based structures are fragile and in need of an urgent upgrade; we should consider this one at the U.N. Summit of the Future in September.

د کارل فریدریک رویتزر وارډ لخوا د "عدم تشدد" مجسمه په نیویارک ښار کې د ملګرو ملتونو د مرکزي دفتر څخه بهر بنودل شوی. (عکس: ژینگ ژو/ویکیپیډیا/ CC BY-SA

راتلونکي کال به د "تلیپاتي سولي" (1795) په اړه د ایمانوئل کانت د لمانځل شوي مقالې 230 کلیزه ولمانځي. د جرمني ستر فیلسوف د خپلې زمانې د ملتونو تر منځ د تلیپاتي سولي د ترلاسه کولو لپاره یو لړ لارښود اصول وړاندې کړل. لکه څنګه چې مور په جګړه کې د نړۍ سره لاس او ګرېوان یو، او په حقیقت کې د اتومي آرماګډون په سخت خطر کې، مور باید د خپل وخت لپاره د کانت چلند ته وده ورکړو. د سپتمبر په میاشت کې د ملګرو ملتونو په راتلونکي سرمشریزه کې باید د اصولو یوه تازه جوړه په پام کې ونیول شي.

کانت په بشپړه توګه خبر و چې د هغه وړاندیز به د "عملي" سیاستوالو له شک سره مخ شي:

عملي یا کرنی کونکي سیاستوال د سیاسي تیوریست په توګه د لوی خان رضا بیت سره د یو داسې پیروان په توګه د پام وړ چلند کوي چې خالي نظریات په هیڅ صورت کې د دولت امنیت ته ګواښ نه کوي، په داسې حال کې چې دولت باید په تجربوي اصولو پرمخ ولاړ شي. نو تیوریست ته اجازه ورکول کیږي چې د نړۍ پوه سیاستوال له مداخلې پرته خپله لوبه وکړي.

سره له دې، لکه څنګه چې تاریخ لیکونکي **مارک مازوور** د نړیوالې حکومتداری په اړه په خپل مقالو کې یادونه کړې، **کانت** یو متن و چې په موقت ډول به د نړۍ د حکومت په اړه د متفکرانو نسلونه زموږ تر ورځې پورې اغیزمن کړي، چې د ملګرو ملتونو او نړیوال قانون لپاره د بنسټ ایښودلو کې مرسته کوي. بشري حقونه، د جګړې ترسره کول، او د وسلو کنټرول.

د **کانت** اصلي وړاندیزونه په دريو نظرونو متمرکز دي. **لومړی**، هغه ولاړ پوځونه یا دتیارسي په حال پوځونه رد کړل. ولاړ پوځونه "په دوامداره توګه نور دولتونه د دوی

د چمتووالي له لارې گواښوي چې هر وخت د جگړې لپاره چمتو وي. " په دې کې، **کانت** د يوې نيمې پيرې لخوا د متحده ايالاتو لخوا د مشهور خبردارۍ وړاندوينه وکړه.

ولسمشر **دويټ ډي آيزن هاور** «Dwight D. Eisenhower» د نظامي - صنعتي کمپليکس د خطرونو په اړه. **دوهم، کانت** د نورو ملتونو په کورنيو چارو کې د نه لاسوهني غوښتنه وکړه. په دې کې، **کانت** د هغه ډول پټو عملياتو په اړه پلټنه وکړه چې متحده ايالاتو د بهرنيو حکومتونو د نسکورولو لپاره په بې رحمۍ سره کارولي دي. **دريم، کانت** د "آزادو دولتونو فدراسيون" غوښتنه وکړه، کوم چې زموږ په وخت کې ملگري ملتونه شو، د 193 دولتونو "فدراسيون" ژمنه وکړه چې د ملگرو ملتونو د منشور لاندې کار کوي.

کانت د جگړې د جوړولو د څارنې په توگه د يو کس د واکمنۍ په مقابل کې د جمهوريت پر وړاندې لويې هيلې درلودې. **کانت** استدلال وکړ چې يو واحد واکمن به په اسانۍ سره د جگړې لالچ ته تسليم شي:

د جگړې اعلان په نړۍ کې تر ټولو اسانه کار دی چې پرې پريکړه وشي، ځکه چې جگړه د حاکم، مالک او دولت غړي نه وي، د هغه د ميز د خوښيو لږ تر لږه قرباني غواړي. تعقيب، د هغه د هيواد کورونه، د هغه د محکمې دندې، او داسې نور. له همدې امله هغه کولی شي د خورا کوچني دلايلو لپاره د خوښې اړخ په توگه جگړه حل کړي او په بشپړ بې پروايۍ سره هغه توجیه پريږدي چې د ديپلوماتيک قول اردو ته اړتيا لري چې چمتو وي.

برعکس، د کانت په وينا:

که چيرې د دې پريکړې کولو لپاره د خلکو رضایت ته اړتيا وي چې جگړه بايد اعلان شي (او په دې [جمهوريت] اساسي قانون کې دا ممکن نه وي)، پرته له طبيعي بل هيڅ شی نه دی چې دوی به د داسې پيښو په پيل کې خورا محتاط وي. يوه غريبه لوبه، د ځان لپاره د جگړې ټول ناورينونه.

کانت د عامه افکارو د وړتيا په اړه ډير خوشبين و چې د جگړې رامینځته کولو مخه ونيسي. د **اتنيانو** او **رومن** جمهوريتونه دواړه په بدنامه توگه جنگيالي وو. **برتانيا** د نولسمې پيړۍ مخکښ ډيموکراسي وه، مگر شايد د هغې ترټولو جنگيالي ځواک وي. د لسيزو راهيسې، متحده ايالات د انتخاب په نه تمديد جنگونو او د بهرنيو حکومتونو د تاوتریخوالي له مينځه وړلو کې ښکيل دي.

لږترلږه درې دليلونه شتون لري چې ولې **کانت** دا غلط کړی. **لومړی**، حتی په ډيموکراسۍ کې، د جگړې پيل کولو انتخاب نږدې تل د يوې کوچنۍ اشرافي ډلې سره دی چې په حقيقت کې په لويه کچه د عامه افکارو څخه بې برخې دي. **دوهم**، او په مساوي توگه مهم، د عامه افکارو کارول نسبتا اسانه دي چې د پروپاگاندا له لارې د جگړې لپاره د خلکو ملاتړ هڅوي. **دريم**، د ماليې پر ځای د پور له لارې د جگړې د تمويل له لارې، او

د استخدام پر خای په قرار دادیانو، تنخواه گمارل شویو او بهرنیو جنگیالیو باندې د تکیه کولو له لارې د جگړې له لورو لگښتونو څخه په لنډه موده کې خلک خوندي ساتلی شي.

د تلپاتې سولې په اړه د **کانت** اصلي نظرونو په شلمه پېړۍ کې نړۍ د نړیوال قانون، بشري حقونو، او په جگړه کې د ښه چلند (لکه د جینوا کنوانسیونونو) په لور حرکت وکړ. سره له دې چې په نړیوالو بنسټونو کې د نوښتونو سره سره، نړۍ د سولې څخه په ویره کې پاتې ده. د اټومي ساینس پوهانو د بلټین د قیامت د ساعت له مخې، مورډ د شپې له نیمې شپې څخه 90 ثانیې یو، په 1947 کې د ساعت د معرفي کولو راهیسې د بل هر وخت په پرتله اټومي جگړې ته نږدې یو.

د ملګرو ملتونو نړیوال سازمان او نړیوال قانون تر دې دمه د دریمې نړیوالې جگړې مخه نیولې ده. د مثال په توګه د ملګرو ملتونو سرمنشي **یو تانت** په سوله ایزه توګه د 1962 کیوبا میزایل بحران په حل کې مهم رول لوبولی. بیا هم د ملګرو ملتونو پر بنسټ جوړښتونه نازک دي او عاجل نوي کولو ته اړتیا لري.

له همدې امله، زه غوښتنه کوم چې مورډ د خپل وخت د **څلورو** کلیدي جیوپولیتیک واقعیتونو پر بنسټ د اصولو نوي ټولګه جوړه او تصویب کړو.

لومړۍ، مورډ په خپلو سرونو د **ډیموکلس** اټومي توره سره ژوند کوو. **ولسمشر جان ایف کینیډي** دا خبره ۶۰ کاله وړاندې د سولې په مشهوره وینا کې کړې وه، کله چې یې اعلان وکړ:

زه د جگړې د نوي مخ له امله د سولې خبرې کوم. ټوله جگړه په داسې عمر کې هیڅ معنی نلري چېرې چې لوی قدرتونه کولی شي لوی او نسبتاً زیا نمونکي اټومي ځواک وساتي او د دې ځواکونو له لارې پرته له تسلیمیدو څخه ډډه وکړي. دا په داسې عمر کې هیڅ معنی نلري چېرې چې یوه اټومي وسله په دوهم نړیوال جنگ کې د ټولو متحدینو هوایي ځواکونو لخوا چمتو شوي چاودیدونکي ځواک نږدې 10 ځله لري.

دوهم، مورډ ریښتیني څو قطبي ته رسیدلي یو. د نولسمې پېړۍ راهیسې د لومړي ځل لپاره، آسیا د اقتصادي تولید په برخه کې له لویدیځ څخه مخکې شو. مورډ د سړې جگړې د دورې څخه ډیر تیر شوي یو چې په هغه کې د متحده ایالاتو او شوروي اتحاد واکمني وه، یا "یو قطبي شیبه" چې په 1991 کې د شوروي اتحاد له ړنګیدو وروسته د متحده ایالاتو لخوا ادعا شوې وه. ، او هند، د څو سیمه ایزو قدرتونو سره (د ایران، پاکستان او شمالي کوریا په ګډون). متحده ایالات او متحدین یې نشي کولی په یو اړخیزه توګه په اوکراین، منځني ختیځ او یا د هند - آرام سمندر په سیمه کې خپله اراده سمه کړي. امریکا باید له نورو قدرتونو سره همکاري زده کړي.

درېم، مور اوس د نړيوالو اهدافو د جوړولو او پلي کولو لپاره د نړيوالو بنسټونو پراخه او تاريخي بې ساري ټولگه لرو (د بيلگې په توگه، د اقليم، پايښت پراختيا، او اتومي بې وسلي کولو)، د نړيوال قانون قضاوت، او د نړيوالې ټولني اراده څرگندول (د بيلگې په توگه، د ملگرو ملتونو عمومي اسمبلي او د ملگرو ملتونو امنيت شورا). هو، دا نړيوال بنسټونه لا هم کمزوري دي کله چې لوی قدر تونه دوی له پامه غورځوي، بيا هم دوی د کانت په مفهوم د ملتونو دريښتيني فدراسيون جوړولو لپاره ارزښتناکه وسيلې وړاندې کوي.

څلورم، د انسانيت برخليک تر بل هر وخت ډير ټينگ ترلی دی. نړيوال عامه توکي - دوامداره پراختيا، اتومي بې وسلي کول، د ځمکې د ژوند تنوع ساتنه، د جگړې مخنيوی، د ناروغی مخنيوی او کنټرول - د بشري تاريخ په تيرو وختونو کې زموږ د گډ برخليک لپاره خورا مرکزي دي. يوځل بيا، مور کولی شو د JFK حکمت ته مخه کړو، کوم چې نن ورځ د هغه وخت په څير ريښتيا کيږي:

نو رايي چې په خپلو اختلافاتو سترگې پټې نه کړو، بلکې خپلو گډ وگټو ته هم پام وکړو او هغه لارې چارې ولټوو چې له مخې يې دا اختلافات حل کېدای شي. او که مور اوس نشو کولی خپل اختلافات پای ته ورسوو، لږترلږه مور کولی شو د نړۍ د تنوع لپاره خوندي کولو کې مرسته وکړو. په وروستي تحليل کې، زموږ ترټولو بنسټيز مشترکه اړيکه دا ده چې مور ټول په دې کوچنی سياره کې اوسېږو. مور ټول ورته هوا تنفس کوو. مور ټول د خپلو ماشومانو راتلونکي ته گورو. او مور ټول مړه يو.

مور بايد په خپل وخت کې کوم اصول غوره کړو چې د تلپاتې سولي سره مرسته وکړي؟ زه په 21 پيړۍ کې د تلپاتې سولي لپاره 10 اصول وړاندیز کوم، او نورو ته بلنه ورکوم چې بياکننه، ترميم، يا خپل ليست جوړ کړي.

زما لومړی پنځه اصول د سوله ايز ژوندانه اصول دي چې 70 کاله دمخه **د چين** لخوا وړاندیز شوي او وروسته د نا پيلو هيوادونو لخوا تصويب شوي. **هغه دا دي:**

1. د نورو ملتونو د ځمکنی بشپړتيا او حاکميت لپاره د ټولو ملتو نو متقابل درناوی؛

2. د نورو ملتونو پر وړاندې د ټولو ملتونو متقابل يرغل؛

3. د نورو هيوادونو په کورنيو چارو کې د ټولو ملتونو لخوا متقابل لاسوهنه (لکه د انتخابي جگړو له لارې، د رژيم بدلون عمليات، يا يو اړخيز بند بيزونه)؛

4. د ملتونو ترمنځ په تعامل کې مساوات او دوه اړخيزې گټې؛ او

5. د ټولو ملتونو سوله ايز ژوند.

ددې پنځواصلي اصولو پلي کولو لپاره، زه د عمل پنځه ځانگړي اصول وړاندیز کوم:

6. په بهر کې د پوځي ادوتړل، چې د امریکا او انگلستان تر ټولو لوی شمیر لري.

7. د پټو رژیمونو د بدلولو عملیات او یو اړخیز اجباري اقتصادي اقدامات، چې د نورو ملتونو په کورنیو چارو کې د نه لاسوهنې له اصولو څخه جدي سرغړونه ده. (سیاسي ساینس پوه لینډسي او رورک د 1947-1969 په اوږدو کې د متحده ایالاتو د رژیم د بدلون 64 پټ عملیات په احتیاط سره مستند کړي او د ورته عملیاتو له امله رامینځته شوي پراخه بې ثباتي.

8. د ټولو اتومي قدرتونو (متحده ایالات، روسیه، چین، انگلستان، فرانسه، هند، پاکستان، اسرائیل او شمالي کوریا) لخوا د اتومي وسلو د نه خپریدو د تړون شپږمې مادې ته غاړه ایښودل: "ټول اړخونه باید په ښه نیت خبرې اترې په مؤثره توګه تعقیب کړي. د اتومي وسلو د سیالی د پای ته رسولو او د اتومي بې وسلې کولو په اړه اقدامات، او د عمومي او بشپړ بې وسلې کولو تړون په اړه د سخت او اغیزمن نړیوال کنټرول لاندې.

9. د ټولو هیوادونو ژمنې چې "د نورو هیوادونو د امنیت په قیمت خپل امنیت ټینګ نه کړي" (د OSCE منشور سره سم). دولتونه به هغه پوځي اتحاد ته نه ننوځي چې ګاونډیان یې ګواښي، او د ملګرو ملتونو د امنیت شورا په ملاتړ به د سوله ییزو خبرو اترو او امنیتي ترتیباتو له لارې د شخړو حلولو ته ژمن وي.

10. د ټولو هیوادونو ژمنې چې د نړیوالو مشترکاتو په ساتنه او د نړیوالو عامه توکو په برابرولو کې همکاري وکړي، پشمول د پاريس د اقلیم د موافقې، د دوامدارې پراختیا اهدافو، او د ملګرو ملتونو د ادارو اصالحات.

د نن ورځې ستر قدرتونه، په ځانگړې توګه د روسیې، چین، ایران او شمالي کوریا سره د متحده ایالاتو شخړې، په لویه کچه د رژیم د بدلون د عملیا تو، د انتخاب جنګونو، یو اړخیز جبري بندیزونو، او د متحده ایالاتو د پوځي ادو د نړیوالې شبکې له لارې د امریکا د یووالي د دوامداره تعقیب له امله دي. او اتحادونه. پورته لست شوي (10) اصول به د ملګرو ملتونو منشور او د نړیوال قانون حاکمیت لخوا اداره شوي سوله ایز څو اړخیزیم ته د نړۍ په لیردولو کې مرسته وکړي.

----- **په درناوی «26-07-2024»**